

דרור פיקסלר

השימוש בטכנולוגיית האינטרנט לעומת השימוש בטלוויזיה

העידן המודרני מאופיין בהתקדמות טכנולוגית עצומה. ברם לצד ההתקדמות, טכנולוגיה זו טומנת בחובה גם סכנות לא מעטות. אחת מהן היא האינטרנט. לאחרונה התעורר ויכוח ביחס לאינטרנט מצד אנשים שומרי תורה ומצוות. יש השוללים אותו לחלוטין, יש המצדדים בו כמו שהוא, ויש דרך ביניים המתירה את השימוש באינטרנט אך לאחר צנזור והפעלת סינונים מתאימים. בין הטיעונים המועלים נגד האינטרנט מוזכרת הטלוויזיה, והדיון בשימוש בה כאמצעי מבחן ליחס הנכון לאינטרנט. יש אף שלומדים קל וחומר בין הטלוויזיה והאינטרנט ומציגים את האינטרנט כבעייתי יותר, וטוענים כיצד ייתכן שיש בתים שבהם אין טלוויזיה אך יש חיבור לאינטרנט.

במאמר זה אנו עומדים על יסודות האינטרנט והטלוויזיה, ומציגים את הבעייתיות בכל אחד מהם. אנו מציגים דרכי התמודדות כדוגמת שימת דגש על חדות היצירה; החום האנושי; הרצון הבסיסי של כל אדם להשמעת דעה; ושידור ערכים שאין יכולת באינטרנט ובטלוויזיה לתת לגולש ולצופה בהם.

העידן המודרני והדת

השגשוג של המדע ותגליותיו המדהימות משכו אחריהם רבים. כפי שקרני השמש מאירות את ההר מצד אחד, אך מאפילות את הצל על הצד השני, כך בגלל האור החדש של המדע העולה, צצו בעיות קשות.¹ היו כאלה שפנו עורף לכל ההתפתחויות של מדעי הטבע. ניסו להסתגר בתוך מבצר מדומה שבו ישמרו על המסורת העתיקה בלי להתחשב כלל בעולם החדש. מאידך היו רבים שברחו מן המקלט במחשבה שהאמת נמצאת בחוץ. הללו ניתקו את עצמם מן המדע, והללו – מן היהדות, ואלה וגם אלה טעו טעות מרה. ביסוס של החברה בכללותה לא ייתכן בלי טיפוח המדע והטכנולוגיה המאפשרים לכל שדרות העם להשתחרר וליצור אורח חיים המספק להם רווחה, בנוסף לרוחב דעת לפנות לערכים רוחניים, מוסריים ותורניים.²

1 השאלות הנפוצות ביותר הינן בפרטים, כגון גילו של העולם; השתלשלות ואבולוציה, ונושאים רבים נוספים הנידונים תדיר בבר"ד.

2 מאמרים רבים פורסמו בבר"ד על שילוב הטכנולוגיה בעולם הדתי. ראה: פרופ' קופל רבינוביץ, "חידושי מדע, הענק והגנב והשתנות הטבעים בפסיקה ההלכתית", בר"ד 18 (תשס"ז), עמ' 69-97; פרופ' זאב לב, "טכנולוגיה בשירות ההלכה – לחיוב או לשלילה", בר"ד 15 (תשס"ד), עמ' 85-97; בנימין פרנקל, "דיון בבעיות הנוגעות

דרור פיקסלר

העידן המודרני מאופיין בהתקדמות טכנולוגית עצומה. ברם לצד ההתקדמות, טכנולוגיה זו טומנת בחובה גם סכנות לא מעטות. אחת מהן היא אוטוסטרדת המידע המכונה 'אינטרנט' המאפשרת לכל אדם בעולם להתחבר לאדם אחר המחובר גם כן לאותה הרשת, וניתן בלחיצת כפתור להתכתב ואף לשוחח עם אנשים שונים המצויים בכל קצוות תבל. עם הפצת הבשורה החדשה התפתחה מייד 'תרבות האינטרנט'. המונח 'תרבות האינטרנט' מתייחס אל מכלול התרבות שהתפתחה עם הופעת האינטרנט. כהמצאה ששינתה במידה מהפכנית את צורת התקשורת בין בני אדם, לאינטרנט משמעות תרבותית ניכרת על דורנו. תרבות האינטרנט היא תרבות דינמית שמשנתה כל העת, בהתאם לטכנולוגיה ולחיים של הגולשים באינטרנט. היא כוללת בין היתר את המרכיבים הבאים: צ'אט (קיום שיחות קבוצתיות באמצעות האינטרנט); דואר אלקטרוני (Email); פורומים המשמשים לקיום דיונים בנושאים מוגדרים וייעודיים; קשרים חברתיים; בלוג (יומן אישי); שיתוף קבצים; קוד פתוח; דואר זבל ועוד.

לאחרונה התעורר ויכוח ביחס לאינטרנט מצד אנשים שומרי תורה ומצוות. יש השוללים אותו לחלוטין,³ יש המצדדים בו כמו שהוא,⁴ ויש דרך ביניים המתירה את השימוש באינטרנט אך עם צנזורה והפעלת סינונים מתאימים.⁵ בין הטיעונים המועלים נגד האינטרנט מוזכרת הטלוויזיה, והדיון בשימוש בה כאמצעי מבחן ליחס הנכון לאינטרנט. יש אף שדנים קל וחומר בין הטלוויזיה והאינטרנט ומציגים את האינטרנט כבעייתי יותר, וטוענים שתמוה הדבר שיש בתים שבהם אין טלוויזיה אך האינטרנט נמצא בהם.

במאמר זה ברצוני לעמוד על השווה והשונה בין הטלוויזיה והאינטרנט ובכך לקדם את הדיון על מקומו של האינטרנט בחברה הדתית לאומית.

1. להלכה עם התפתחות המדע, "בר"ד 15 (תשס"ד), עמ' 107-110; הרב ישראל רוזן, "הלכה וטכנולוגיה – עמיתים או עימותים?", "בר"ד 15 (תשס"ד), עמ' 99-105.

2. הרב בן ציון אלגזי כתב מאמר התוקף את השימוש באינטרנט, "גולשים לתהומות", מוסף הצופה, ט"ו בטבת תשס"ז. מיותר לציין שהאינטרנט כמעט שאסור לחלוטין בעולם החרדי, ראה מאמרו של גבריאל רוונה בצוהר כז (תשס"ז), "כניסת האינטרנט לחברה הדתית והחרדית – חששות, בעיות, פתרונות", עמ' 55-68. ברם, למרות האיסור, מתברר בבדיקות שנעשו לאחרונה כי בבתים חרדיים רבים (כמה עשרות אחוזים) יש חיבור לאינטרנט.

3. תגובה למאמרו של הרב בן ציון אלגזי שנכתבה על ידי בעז נכטשטרן שבוע אחר כך בעיתון הצופה – "החיים והמוות ביד העכבר".

4. הרב אלישע אבינר בספרו אמנות החינוך, מעליות תשס"א,² עמ' 234-240. פרופ' יהודה איזנברג (מנהל אתר האינטרנט דעת), "הפתרון אינו בהחרמה", הצופה כ"ט בטבת תשס"ז; שאול שיף בשם אחד ממנהלי אתר "חברים מקשיבים" במדור סוד שיח, הצופה ז' בשבט תשס"ז. כיום עומדת הצעת החוק להגבלת גישה לאתרי אינטרנט למבוגרים, התשס"ו-2006, בשלבי חקיקה, שעיקרה: תיחסם הגישה החופשית לאינטרנט לכל מי שלא יודהה ויחתום על בקשה פורמאלית, ובתוך אלה – גם מי שעד לאותו יום השתמש באינטרנט ללא חסמים. הצפייה של מבוגרים באתרים "שעיקרם מין, אלימות או הימורים" תחסם עד לקבלת טופס שבו מצהיר המשתמש כי ברצונו לצפות בתכנים אלה. על היעילות והנכונות של חוק זה נטוש ויכוח בציבור הישראלי.

מה הוא האינטרנט?

האינטרנט איננו מבנה אחד מוצק בעל אופי אחיד. האינטרנט הוא אוסף של מערכות, כל אחת בעלת אופי שונה. המערכת הראשונה והוותיקה ביותר היא מערכת הדואר האלקטרוני. במערכת זו יכול כל אזרח (שיש לו זהות באינטרנט) לנהל חליפת מכתבים עם כל אדם אחר. ההבדל בין הדואר האלקטרוני לבין חליפת מכתבים בדואר הרגיל (הקרוי כפי אורחי האינטרנט בשם דואר צב, או דואר חלזוני), הוא בעיקר במהירות ובנגישות. קל מאוד לשלוח מכתב אלקטרוני. המכתב מגיע לתעודתו תוך מספר דקות ולכל מקום בעולם.

המערכת השנייה היא "הרשת הכלל עולמית" (World Wide Web), ורבים מן המדברים על האינטרנט מתכוונים בעצם אליה. מערכת זו היא האחראית להתרחבות האינטרנט ולהתלהבות אנשים כה רבים ממנה. מערכת זו מורכבת מלוחות מודעות רבים, שכל מבקר באינטרנט יכול לטייל ביניהם ולהציף בכתוב בהם, אף שהם מפוזרים בכל העולם. כל לוח מודעות (הקרוי גם אתר בית או home page) שייך לאדם אחר, או לחברה אחרת, וכל אדם תולה על לוח המודעות שלו כל מה שיחפוץ.

המערכת השלישית היא קבוצות הדיון. יש באינטרנט אלפי קבוצות דיון, קבוצה לכמעט כל נושא שעשוי אדם להעלות על דעתו – נושא מדעי, נושא חברתי או נושא הבל. כל גולש אינטרנט יכול להצטרף לכל קבוצה, לשמוע (כלומר לקרוא) את כל הדיונים ולהשמיע את דעתו הבלתי מלומדת.

יש עוד מערכות רבות באינטרנט, ביניהן ניתן לציין את התוכנות הייעודיות, המאפשרות "לשוחח" זה עם זה בכתיבה בזמן אמיתי (כדוגמת ICQ, MSN Messenger) וכן אפשרות לדבר זה עם זה דרך האינטרנט כאשר המחשב משמש כמכשיר טלפון (אחת התוכנות שנקלטו בשוק זה היא Skype). כמו כן יש אפשרות לשיתוף קבצים – שירות שבו משתמש משתף את הקבצים שנמצאים על מחשבו עם אחרים כך שמשתמשים אחרים יוכלו לגשת אליהם (לדוגמה: Kazaa, iMesh, eMule).

יסודות הטלוויזיה תוך השוואה לאינטרנט

כאמור, המבקשים להדגים את הבעייתיות באינטרנט קושרים מערכת זו עם הטלוויזיה הוותיקה יותר. גם הטלוויזיה וגם האינטרנט הם אמצעי תקשורת המגיעים לקהל יעד נרחב במיוחד, ונקראים תקשורת המונים. תקשורת זו מאופיינת לרוב בדפוסים המוניים, כלומר – אין צרכן התקשורת אחראי על תוכנה וצורתה, ואינו תופס את יכולת העיצוב שלו את אמצעי התקשורת. אמצעי תקשורת אלו שונים מאמצעי תקשורת אחרים בכך שהם מיוצרים על-ידי ארגונים מעטים מסוימים, ונצרכים על-ידי קהל גדול ופאסיבי. רשת האינטרנט נבדלת בחלקה מהגדרה זו, משום שחלק ניכר ממנה מנוהל על ידי ההמונים – צרכני התקשורת עצמם. במאמר זה אנו בוחנים את יסודות התפיסה של הטלוויזיה, אך ראוי לציין כי איננו מבקשים

דרור פיקסלר

לכלול את כל המוצג במכשיר הטלוויזיה. יש להודות שיש תכנים חיוביים במכשיר זה.⁶ ישנם ערוצים המיועדים לפלאי הבריאה, ותוכניות היסטוריה ויהדות שאין בהן כל פסול, ואדרבה, נראה שיש בהן מן החיוב. כאשר אנו נוקטים בלשון 'טלוויזיה' כוונתנו לסדרות (תוצרת בית וחוץ), סרטים ותוכניות אירוח של הבל. בפרק זה נבצע השוואה בין הטלוויזיה והאינטרנט⁷ כדי לרדת לשורשי יסודותיהם המשפיעים על העולם הדתי:

1. שפת הטלוויזיה

הטלוויזיה ביסודה אינה מילולית. היא משתמשת בעיקר בדימויים חזותיים על מנת להציג מידע. הטלוויזיה מדברת אל החושים של האדם (צבע, מוזיקה ועוד) עד כמה שהיא יכולה ולא אל השכל. אנשים צופים בטלוויזיה יותר משהם מאזינים לדיבורים המושמעים בה. אין צורך בהכשרה מיוחדת או בלימוד מוקדם כדי לקלוט את שפת הסמלים של הטלוויזיה. גם תינוקות בני יומם מתחילים לצפות בטלוויזיה ומגיל צעיר מאוד הם שווים למבוגרים בקליטת התכנים המשודרים בה. אין צורך במיומנות מוקדמת והטלוויזיה אינה מפתחת מיומנות לצפייה בה. ברובד העמוק יותר הטלוויזיה גורמת לאדם לפתח את הדמיון. היא מציגה ארצות רחוקות ומיצגים דמיוניים המסקרנים את הצופה ומעלים אצלו את הרצון לעבור לשם. הטלוויזיה מראה מצגות הנאות לעין ורוב המשתתפים בה נראים טוב, הכל במטרה לגרום לצופה להפליג על כנפי הדמיון ולשכוח את עמל יומו. פעולת הטלוויזיה ברובד זה דומה לפעולת דברים ממכרים כשתייה וסמים.

לא כך השימוש באינטרנט. השפה באינטרנט היא בעיקר כתיבה, ויש מדרג בין האתרים השונים המוצגים בה. אמנם יש באינטרנט סרטונים וזהים במתודות ובשימוש של החושים לטלוויזיה, אך מדובר באחוז שולי של המידע המצוי ברשת. יש צורך במיומנויות מורכבות על מנת להשתמש באינטרנט. כמו כן לכל אדם, גם למומחה הגדול ביותר למחשבים, יש תמיד לאן להתקדם. הדיבור או הפנייה אל הדמיון של הגולש באינטרנט חסרים מן היסוד. ברמת העיקרון ייעוד האינטרנט לשמש ככלי ולא כמטרה בפני עצמה. ככזה אין בו את היומרות להשתלט על דמיונותיו, מחשבותיו ורצונותיו של המשתמש בו.

6 לעתיד לבוא עם ביאת המשיח בב"א, הוא לא יצטרך לעמוד על הר הזיתים ולתקוע בשופר כדי לבשר על בואו, הוא יעשה את זה על גבי מרקע הטלוויזיה ושירור ישיר בכל אתרי האינטרנט. מי יודע, אולי רק לצורך זה נוצרה כל הטכנולוגיה המדוברת?

7 על יסודות הטלוויזיה ראה מאמרו של פרופ' ניל פוסטמן, "הטלוויזיה הורסת לנו את הילדות", הד החינוך סו, ו (אדר תשנ"ב), עמ' 30-32; וכן ספרו אבדן הילדות, תרגמה מאנגלית יהודית כפרי, ספריית פועלים, 1986. יסודות דומים שמעתי בשיעורו של הרב חיים סבתו בשיבת "ברכת משה" במעלה אדומים, טבת תשמ"ח, כאשר חלק מהם העלה על הכתב בקובץ הציונות הדתית – מאה שנות חינוך ציוני דתי, שאלות חינוכיות שהזמן גרמן, ירושלים תשס"ז, עמ' 711-725.

2. למי מיועדות התוכניות בטלוויזיה?

כל מה שמשודר בסדרות הטלוויזיה, כמו גם בתוכניות האירוח, מיועד לכל גיל מבחינת רמת המורכבות של הדימויים. הטוב הוא לבן, הרע שחור, האישה יפה וכו'. סדרות למבוגרים אינן מתוחכמות יותר ואינן קשות לתפיסה יותר מאשר תוכניות המיועדות לילדים. אין צורך בהכשרה מוקדמת על מנת להבין את תכני הטלוויזיה, והיא פונה לקהל לא מובחן. היא מעבירה את אותו המידע לכולם בעת ובעונה אחת ללא הבדל גיל, מין או רמת השכלה.

לא כך הם פני הדברים באינטרנט. תחכום החומר המצוי באינטרנט תלוי באתר. ישנם אתרים המיועדים לתלמידי חכמים ואין להדויט כמעט כל הבנה בהם. ישנם אתרים למדענים מומחים וישנם אתרים המיועדים לילדים. על מנת להבין תוכן המצוי בחלק מהאתרים נדרשת הכשרה של עשרות שנים, ולכל אתר יש יעוד ספציפי.

3. למה מייעדת את עצמה הטלוויזיה?

במאמציה לרתק אליה את הצופים למשך שעות ארוכות ולהעלות את הרייטינג החורף גורלות כלכליים, זקוקה הטלוויזיה להספקה מתמדת של מידע חדש, והיא איננה נרתעת משימוש בחומר שהצנעה ראויה לו. כך כופה הטלוויזיה על התרבות כולה 'לצאת מהארון' ושוברת כל טאבו – גילוי עריות, גירושין, שחיתות, ניאוף, סדיזם. פרסומות המתאימות למבוגרים בלבד, ותוכניות האקטואליה המעלות מדי יום אנשים שכשלו בחייהם וחולי נפש. כל נושא כשר לטלוויזיה. לא כך הם פני הדברים באינטרנט. שם לא קיים רייטינג, וכל התחרות היא איזה אתר יעלה ראשון בחיפוש במנועי החיפוש השונים. אמנם כמעט את כל התכנים הירודים והמסוכנים שניתן לראות בטלוויזיה ניתן גם למצוא באינטרנט, אך שם מדובר על מציאות שונה. על מנת להיחשף לזה באינטרנט חייב הגולש להיכנס לאתרים בעייתיים אלו ביוזמתו, והדברים לא משודרים אליו בצורה חופשית. הפרסומות אמנם קיימות גם באינטרנט, אבל הרוב המוחלט של הגולשים מתעלמים מהן לחלוטין, דבר שלא מתאפשר בטלוויזיה.⁸

4. הפסיביות שבטלוויזיה

על בסיס היסודות דלעיל פיתחה הטלוויזיה את הפסיביות המקסימלית. הצופה לא נדרש לשום דבר על מנת לראות את הסרט המוצג לו. איננו צריך להפעיל מחשבה עמוקה, לזכור פרטים, רק לבהות במסך. פותחו כורסאות מיוחדות המאפשרות לאדם ישיבה נוחה שלא תאלץ אותו להשקיע אנרגיה בצפייה בטלוויזיה, ואפילו אוכל מיוחד שניתן לאכול אותו מבלי להסיר את העיניים מהמסך.

האינטרנט איננו פסיבי כלל. אם האדם לא יבחר בין האפשרויות המוצגות לו הוא לא יראה דבר.

8 יש שצינו מקרה שפרסומת שנפסלה בטלוויזיה שודרה באינטרנט כדי להראות עד כמה האינטרנט חמור מהטלוויזיה. הבעייתיות בפרסומות היא בת מודע ולא בגלוי. הפרסומות מהוות שטיפת מוח לצופה, וגם אם רואים משהו חד פעמי באינטרנט ההשפעה קלושה בהרבה מפרסומת המופיעה בכל שעה בטלוויזיה.

5. ההווה בטלוויזיה

בחברה ערכית החזון לעתיד הוא המסר שאנו שולחים כדי לשרוד כאנשים בני תמותה. ברם, הטלוויזיה איננה יכולה להעביר תחושות של עתיד ועבר. הטלוויזיה מרוכזת כל כולה בהווה, בתמונות הנעות במהירות האור. כל דבר שאנחנו רואים בטלוויזיה נחוה כאילו התרחש עכשיו. הדקדוק הטלוויזיוני אינו מכיר בעבר ובעתיד. הוא הופך את הצורך הילדותי בסיפוק מידי לדרך חיים. התוצאה היא 'תרבות של נרקיסים' – כפי שכריסטופר לאש הגדיר אותה – ללא עתיד.⁹ לא כך הם פני הדברים באינטרנט. בגלל גודלו של מסד הנתונים שלמעשה הוא אינסופי, כל העבר נאגר, וכל הרוצה לדעת את שנאמר או נעשה בעבר יכול לאתר זאת על נקלה. האינטרנט ביסודו איננו מיועד להצגת סרטים ואיננו מחויב לספק את הריגוש הרגעי על מנת שימשיכו להשתמש בו, ובשל כך איננו מרוכז כל כולו בהווה.

6. היחס לזמן בטלוויזיה

אדם הצופה בסדרות טלוויזיה עושה זאת כדי להעביר את הזמן. הטלוויזיה היא חלק מעולם הבידור המודרני הסבור שאין לעולם מטרה ולכן הזמן הוא בעצם מעמסה. אמצעי הבידור השונים (שתיית יין, משחקי קלפים, קולנוע וטלוויזיה) מאפשרים להעביר את הזמן ולהקל על הנטל. באינטרנט לא קיימת ההשקפה שאין לעולם מטרה. אמנם קשה יהיה למצוא את האמירה היהודית שתפקיד האדם בעולם "לעובדה ולשומרה", אך האינטרנט איננו אמצעי בידור כשלעצמו. מובן שניתן לנצל אותו ככזה (כמו שניתן להשתמש בו בטלוויזיה, או שניתן לקרוא ספר על מנת להעביר את הזמן) אך לא לכך יועד.

הבעייתיות עם האינטרנט

על אף הנאמר לעיל, יש ללא ספק בעייתיות בשימוש לא מבוקר באינטרנט. ייתכן שהדבר הכרחי מעצם הגדרתו ככלי רב השפעה שגרם למהפכה כלל עולמית. כל דבר שטמון בו פוטנציאל חיובי, טמון בו גם ההפך. ברם יש להגדיר בצורה טובה את הבעייתיות ולא לשתף את האינטרנט עם השאלה החינוכית הכבדה שיש בטלוויזיה. בשלב ראשון יש צורך להכיר את הבעיה וזה השלב היסודי והחשוב בהתמודדות ובמציאת פתרון. הבעייתיות זהה באשר לנוער ולמבוגרים. פעמים רבות מדברים על הכשלת הנוער דווקא, אך נראה לי כי המכשול הוא גם למבוגרים באותה המידה.

מעיון במאמרים המתפרסמים בעניין האינטרנט, הבעיה המרכזית (וכמעט היחידה) המוזכרת היא כניסת תועבות העולם (פורנוגרפיה) לבית דרך המחשב המחובר לרשת.¹⁰ כל אדם יכול

9 *The Culture of Narcissism* (1979). לאש היה מתנגד חריף של האמונה הפרוגרסיבית, לפיה האדם שואף בעיקר להינות מחיים נטולי מאמץ.

10 ניתן להזכיר גם את אפשרות השיחה באינטרנט (צ'אט) שיכולה לעורר בעיות, אך בעיות אלו (שיחה עם אנשים לא מוזהים ומכרים) אינן ייחודיות לאינטרנט דווקא. אמנם בשוליים גם הזכירו בעיות כדוגמת עזרה לגופים

השימוש בטכנולוגיית האינטרנט לעומת השימוש בטלוויזיה

לחשוף את עצמו בלחיצת עכבר לדברים האסורים בצפייה על פי ההלכה ועל פי אמות מידה של המוסר הטבעי. ברם לדעתי מדובר בבעיה מוגדרת וסגורה שדרכי ההתמודדות איתה זהים לדרכי ההתמודדות עם יצר המין בכללותו.¹¹ שינוי סדר העדיפות החינוכי להתמודדות עם האינטרנט במקום ההתמודדות עם הטלוויזיה שגוי לדעתי. ראיה ברורה לדבר זה היא הפער בין השקעת הכספים בפרסומות בטלוויזיה לעומת השקעת הכספים בפרסומות באינטרנט.

דרך בדוקה לבחינת השפעת מדיה מסוימת על הצרכנים היא בדיקת הכספים המושקעים בפרסום באותה המדיה. למרות שהמפרסמים טוענים שהשפעתן של הפרסומות קטנה מאוד, קשה להאמין לדבריהם שהרי גופי מכירות בשוק משקיעים מיליוני שקלים בחודש על מנת לפרסם את עצמם. אם הפרסום לא היה מגדיל את המכירות אזי לא היו מפרסמים! מכך שהפרסום בטלוויזיה גורף סכומי כסף עצומים,¹² עולה שהוא רב השפעה. הפרסום באינטרנט זניח לעומת הפרסום בטלוויזיה. דבר זה מלמדנו שהפרסומות באינטרנט אינן משיגות את ההשפעה המצופה מהן ביחס לטלוויזיה.

אמנם בעיית התכנים האסורים באינטרנט צריכה להטריד ולהביא אותנו למציאת פתרון מתאים, אך זו בעיה זניחה ושולית ביחס לבעיות הרבות המצויות בטלוויזיה. כפי שנראה בסעיף הבא, דווקא השימוש באינטרנט יכול להוות שלב ראשון בטיפול בבעיה הגדולה יותר – הטלוויזיה.

כיצד קובעים עד כמה גדולה הבעייתיות באינטרנט?

מקובל לצטט את דברי הרמב"ם במורה הנבוכים ג, מא בו הוא מסביר את ארבעת הכללים לקביעת דרגת עונש נכון לכל עברה. אמנם דברי הרמב"ם מתייחסים לענישה, אך ניתן לדעתם לדרג בהתאם גם את חומרת העברה – ככל שהעונש חמור יותר סימן שהעברה גדולה יותר. ואלו דברי הרמב"ם:

דע כי גודל העונש וחומר פגיעתו, או קטנו וקלות סבילתו, יהיה בבחינת ארבעה דברים: האחד חומר העברה, כי המעשים אשר תוצאותיהם הפסד גדול עונשן חמור, והמעשים אשר תוצאותיהם הפסד קל ומועט עונשן קל. והשני ריבוי מציאותן, שהדברים המצויים יותר צריך למנען בעונש חמור, אבל מעטי המציאות הרי עונש קל עם מיעוט מציאותן

המנוגדים לנו בהשקפת העולם. עצם הצפייה באתרי חדשות שאינם תואמים להשקפת רוב הציבור הציוני דתי (כדוגמת אתר וואלה, שהטיף לפגיעה במתנחלים במהלך ההתנתקות), וכן שימוש בתיבות דואר אלקטרוני של חברות כאלה מעורר אותן להמשיך לתקוף את הציבור הדתי. ברם שאלה זו איננה ייחודית לאינטרנט דווקא, ואדרבה בגלל התפוצה העולמית של הרשת בעיה זו קטנה בהרבה מאשר בתחומים אחרים, כדוגמת חנויות הפותחות את שעריהן בשבת, וגופים המרוויחים כספים בדרכים שהן לא לגמרי כשרות.

11 הבעייתיות בנושא העריות מודגשת כבר בתורה, וגם חז"ל שיתפו אותנו בהתמודדות זהה כפי שמסופר במסכת יומא סט ע"ב שניסו לבטל את יצר העריות, והדבר פגם בהמשכיות שבעולם.

12 עלות ממוצעת של סרטון פרסומת באורך של 30 שניות בערוץ 2 היא כ-25,000 ש"ח, ובזמני שיא (כדוגמת משחקי כדורגל וכדורסל מיוחדים) יכול להגיע מחיר של 10 שניות למיליוני שקלים.

דרור פיקסלר

מספיק במניעתן. והשלישי גודל ההעזה שבדבר, כי הדבר שיש לאדם העזה לעשותו, אם מפני שהתאוה מושכת אליו מאוד, או לתוקף ההרגל, או לגודל הצער שבעזיבתו, הרי לא ימנע ממנו כי אם חשש דבר גדול. והרביעי קלות עשיית אותה הפעולה בהעלם ובהסתר כדי שלא ירגישו בו אחרים, הרי ההרתעה מזה לא תהא כי אם בחשש עונש קשה וחרור.

האינטרנט מקיים את שלושת התנאים האחרונים (שכיחות העברה; רמת הפיתוי לעבור אותה; והאפשרות להסתיר את מעשה העברה) בצורה מובהקת: רבים מאוד¹³ נכשלים במראות אסורים באינטרנט; יצר העברה בעניין זה גדול מאוד; קל מאוד להסוות מעשים פסולים אלו, ומומחי אינטרנט אף יודעים כיצד ניתן לגלוש מבלי "להשאיר עקבות" כלל.

ברם האנלוגיה הבסיסית בין חומרת העונש לבין חומרת העברה בעייתית שכן הקריטריון הראשון שמציג הרמב"ם בקביעת דרגת העונש הוא חומרת העברה. אם כן הקשר איננו ישיר, ואדרבה הוא הפוך, ככול שהעברה חמורה יותר העונש חמור יותר. האיסורים באינטרנט הם לכל היותר איסורי לאו מהתורה, שאין חייבים עליהם מיתה (לא מיתות בית דין ולא בידי שמים), ואילו הרמב"ם במורה כיוון את דבריו בעיקר ביחס לעונשי התורה החמורים.

הדרכים לפתרון

על מנת לחפש את הפתרון ראוי לברוק את החולשות של הטלוויזיה ושל האינטרנט, ולמקד את הכוחות במקומות אלו.

1. חדוות היצירה

אדם שעדיין לא הושחתו מידותיו ירגיש שמחה כאשר ייצור משהו משל עצמו. ייתכן כי הוא ייהנה לצפות בטלוויזיה או לגלוש באינטרנט, אבל הנאה שכזו שונה מהותית משמחה. חדוות יצירה תיתכן רק בעשייה אישית. אדם ירגיש טוב יותר בהרכבת מטוס קטן מאשר בצפייה במאה סרטים. בטלוויזיה דבר זה בלתי אפשרי לחלוטין. באינטרנט ניתן לתת לגולש ליצור תכנים משל עצמו, וראוי להפנות את הכוחות להצגת הטוב ביצירה באינטרנט או ביצירה האישית.

2. חום אנושי

לכלי התקשורת אין חום אנושי. השחקנים אינם חברים של הצופה ואנשים יעדיפו לפגוש חברים אמתיים (ואפילו לראות איתם טלוויזיה) מאשר לצפות פסיבית בסרט. בדבר זה גם האינטרנט חלש. אמנם מקימים קבוצות וירטואליות ונוצרות חברויות דרך הרשת, אך עדיין החום האנושי

13 בדרך כלל מייחסים את ריבוי העברות האלו לצעירים, אך מנתונים המתבררים לאחרונה משמע כי גם בקרב מבוגרים בעיה זו נפוצה. ייתכן כי ההשפעה על הצעירים משמעותית הרבה יותר מאשר על מבוגרים ואם כך הרי לך ראייה נוספת שלא מדובר כאן בעברה עם דרגת חומרה אבסולוטית אלא יחסית, שמקשה במעט את הבעייתיות הרבה שבה.

השימוש בטכנולוגיית האינטרנט לעומת השימוש בטלוויזיה

חסר. נקודה זו בעייתית באינטרנט. מתחילה להיווצר בעיה (בעיקר בקרב ילדים) שמעדיפים להישאר בבית ולהיות מחוברים לחברים וירטואליים ברשת האינטרנט מאשר לפגוש חברים בשר ודם במגרש המשחקים. הדגשת החוס האנושי בחבר ממשי היא נקודה חשובה בהתמודדות עם האינטרנט.

3. רצון להשמעת דעה

בסופו של דבר הצופה מבקש גם כן להביע את דעתו על המשודר אליו. הטלוויזיה הכינה עניין זה וראתה כי זו חולשתה ולכן היא פותחת קווים לצופים על מנת שיגיבו לנצפה בטלוויזיה. עדיין כמות הצופים היכולים להביע את דעתם ולעלות לשידור מועטה מאוד. מצד שני, האינטרנט נותן מענה מלא לבעיה זו, ואדרבה הבעיה שם היא הפוכה. כל אחד יכול להביע את דעתו בכל נושא. תופעת הטוקבקים¹⁴ הביאה למצב שדעת המומחה לתחום שווה מבחינת משקלה לדעת תלמיד צעיר. כולם שווים בפני הרשת. הטוקבק הוא אחד המאפיינים המובהקים של תרבות האינטרנט, והוא מביא לשיא את מימוש חופש הביטוי שמתקיים באינטרנט. נראה כי יש מקום לדרך האמצע בעניין זה. מצד אחד לשמוע את דעת הגולש, ומצד שני להעדיף סברות מנומקות היוצאות מנקודת ראות רצינית על פני תגובות בלתי ראיות.

4. ערכים

למרות הכל ובסופה של טכנולוגיה האדם מבחין בין אידאלים, ערכים ועולם של אמת אל מול עודף הידע והטכנולוגיה המובל על ידי אינטרסים כלכליים ואינטריגות. גם הספקנים הגדולים יכולים להאמין שבסוף היום לאחור חשיבה מעמיקה, אדם ילך לגור בצריף דל אם הוא יאמין שזה אידאל אמתי. חייבים לחדד ולשכלל את יכולת ההבחנה בין עולם הערכים האמתי, וכוונתי למכלול הערכים ולא התורניים דווקא, לבין תרבות הרשת.

על בסיס מסקנותינו נראה כי הדרך הטובה ביותר להתמודד עם החלקים הפסולים שבטלוויזיה כמו גם עם חולשותיו של האינטרנט עבור בני נוער היא לעודד הליכה לתנועות נוער. דבר זה חשוב ברמת המודעות של ההורים, ובעיקר בהעלאת רמת ההפעלות של הילדים בתנועות הנוער על מנת שיוכלו להתמודד עם המתחרים (אינטרנט וטלוויזיה) שבבית. עבור מבוגרים – יש צורך להסביר את הבעייתיות, לשכנע להשתמש באינטרנט רק עם תוכנת סינון מתאימה. חשוב להציג את האינטרנט ככלי עזר לעבודה ולא כמטרה בפני עצמה.

14 טוקבק הוא מנגנון לתגובות הגולשים באינטרנט. מנגנון זה מופעל באתרי חדשות, באתרי בלוגים ובאתרים נוספים, ומאפשר לגולשים להגיב על הנאמר בדף מסוים, כך שהתגובות מופיעות בהמשכו של הדף. הטוקבק משמש בדרך כלל להבעת דעתו של הגולש, אך לעתים הוא משמש גם להצבעה על טעויות עובדתיות או לשוניות שנפלו בכתבה המקורית.

העתיך בפרספקטיבה היסטורית

במאה החמישית לפני הספירה עמדה אתונה על סף המעבר מתרבות דיבור לתרבות כתב.¹⁵ סוקרטס חשש מהמילה הכתובה ואף לגלג עליה.¹⁶ בדיאלוג פידרוס קבע סוקרטס כי שפת הדיבור היא הדרך הנכונה להעברת רעיונות רציניים, שירה יפה ואהבה כנה. לטענתו, המילה הכתובה תפגע ביכולת לשמור דברים בזיכרון, בתהליך הדיאלקטי ובצנעת הפרט. כל חששותיו התאמתו, אבל הכתיבה גרמה למהפכה שהוא לא הצליח לחזות (ואפלטון כן) והיא הפכה לאתגר הגדול ביותר של העולם האנושי.

כל החששות מפני האינטרנט ומהתרבות הנגררת לאחריו צודקים ואמתיים. ברם האינטרנט היום, כמו הכתיבה בשעתה, מהווים כלי שאין תחליף לו, ולא תשוער האפשרות לוותר עליו כלל. יש נחיצות בהנהגת שימוש נכון בכלי אדירים זה ובהצמדת תרופות (כתנועות נוער) להשפעותיו השליליות, אך אין לאסור את השימוש בו.

התועלת המעשית שיש להפיק מיישום המדע לפתרון בעיות החיים השוטפים, היא המאפשרת כינון חברה ברמה רצויה. הטכנולוגיה היא הכלי המתוקן שנתן לנו הבורא, שאם נשתמש בו כדי לעשות את הכתוב בתורה, יתקיים בנו "שיסיר ממנו כל הדברים המונעים אותנו מלעשותה, כגון חולי ומלחמה ורעב וכיוצא בהן. וישפיע לנו כל הטובות המחזקים את ידינו לעשות את התורה, כגון שובע ושלום ורבות כסף וזהב – כדי שלא נעסוק כל ימינו בדברים שהגוף צריך להן, אלא נשב פנויים ללמוד בחכמה, ולעשות המצוה" (משנה תורה לרמב"ם, הלכות תשובה ט, א).¹⁷

15 ראה בהשוואה ליהדות, המעבר מאיסור כתיבת התורה שבעל פה, עד לימיו של רבי שכתב את המשנה (על פי דעת הרמב"ם בהקדמה למשנה תורה) או לכתיבה בתקופה הבת־תלמודית כדעת רב שרירא גאון ורש"י (עירובין סב ע"ב, ד"ה כגון מגלת תענית). וראה גם מהר"ץ חיות, מבוא התלמוד, פרק לג.

16 סוקרטס לא כתב ספרים. אלמלא אפלטון וכסנופון שכתבו את דבריו לא היה נשאר מסוקרטס כמעט דבר.

17 ברם עלינו לזכור תמיד שעל אף החיוב והנחיצות בשימוש במדע ובטכנולוגיה הם אינם מסוגלים להכריע בשאלות ערכיות.